

Etikk og samfunnsansvar obligatorisk i økonomutdanningen

FOTO: OLE WALTER JACOBSEN/BI

Nasjonalt råd for utdanning i økonomi- og administrasjon (NRØA) som har vedtatt ny rammeplan for bachelor i økonomi og administrasjon skal gjelde fra i høst. I NRØA er de ca. 30 største undervisningsinstitusjonene med. Mange av oss som arbeider med ledelse og etikk i næringslivet har etterlyst dette. Minimumskravene omtales slik:

... Studentene skal gis kunnskap om grunnleggende etiske prinsipper, og trening i å anvende disse prinsippene på praktiske problemstillinger [...] Studentene skal videre få en forståelse av hva det vil innebære for en virksomhet å ta samfunnsansvar.

Temaet skal ha et omfang på minimum 5 studiepoeng. Det anbefales at etikkundervisningen organiseres som et selvstendig emne, men den kan eventuelt integreres i andre emner – også i de obligatoriske. [...] Det skal dog uansett være en egen dedikert undervisningssekvens i etikk på minimum 2 studiepoeng; for å sikre at alle kandidatene kjenner de grunnleggende etiske prinsippene, og for å legge til rette for etisk refleksjon i de andre emnene [...].

Hjernevask eller kvalitetssikring

To studiepoeng (SP) for et kurs er svært lite. Et 3-årig bachelorprogram er på 180 SP. Men det er nødvendig med innføring i moralfilosofi og et begrepsapparat for å kunne behandle det i andre fag – og i praksis. Spørsmålet er jo hva mer som må gjøres for å sikre implementering av etikk og samfunnsansvar hos våre kandidater og i arbeidslivet. Vi må sikre at de ikke sendes ut på markedet med «produksjonsfeil» - som en Toyota som må kalles inn til fabrikk igjen. Derfor må det legges vekt på følgende:

1. Forankring hos ledelsen

Det vil si høyskolens ledere, senioren i fagene og forelesere, må gå foran og vise i handling at også de tar dette alvorlig.

2. Prosess - over tid

Like lite som et dokument med etiske retningslinjer vil påvirke adferden i en bedrift uten prosesser rundt, så hjelper det heller ikke med 2 studiepoeng i etikk hvis det ikke følges opp i fagene, av forelesere og av administrasjon.

3. Bevissthet på kulturperspektiv og kulturbygging i organisasjoner

Kulturen på handelshøyskolene og ved den enkelte skole styrer studentenes (og i jobb de ferdige kandidaters) handlinger i stor

grad. Enron-skandalen og deres revisorfirma Andersens konkurs kom på grunn av kulturen. Likeså Vannverket på Romerike og Oslo-skandalene. Et minimum av forståelse for organisasjonskultur må derfor til.

4. Studentene må selv ta ansvar

Om skolens ledelse og forelesere har et stort ansvar, må studentene selv også ta sin del av ansvaret. Nå er tilbudet kommet; men de må også selv følge det opp, evaluere og gi innspill.

Jappekulturens moral

Høyskolene skal jo produsere kandidater med kompetanse og dannelse til arbeidsliv. Status i arbeidslivet i dag er fortsatt noe blandet. Fra Jappe-tiden på 1980-90-tallet endret deler av næringslivskulturen seg til en type moral der nesten alt var lov med hensyn til å snyte og bedra.

Banken var før en samfunnsinstitusjon man kunne stole på. Så opplevde vi en stille kultur-revolusjon der våre tidligere hjelpere ble til profittorienterte selgere, uten at folket egentlig skjønnte dette. Postbanken lokket med honnør-konto, som blant annet min gamle mor trodde var tilpasset henne. Hun hadde 105.000 kroner stående og fikk 0,5 prosent rente, mens banken tok 20 prosent ved overtrekk. De solgte «strukturete produkter», og så videre. Direkte uetisk adferd i næringslivet ble rettferdiggjort blant selgerne, som i oppbyggingen av en uetisk profittkultur fortalte hverandre at dette var OK. De «så» ikke umorale selve, og for å skjønne hvordan dette kan skje, må vi faktisk diskutere erkjennelsesteori: Hva er det i våre hjerner som gjør at vi ikke ser umorale? Hvordan er det mulig at intelligente og kompetente mennesker kan ha et så fortegnert bilde av virkeligheten?

«Business ethics-bullshit»

En diagnose av dagens situasjon på høyskolene viser litt av hvert. Kommentaren «Business ethics-bullshit» kom fra en student under etikkundervisningen ved Handelshøyskolen i Bodø i 2011, som nok må sies å ha kommet lengst i Norge med hensyn til etikkundervisning i studiene. Holdningene rundt etikk innen økonomi har ennå en lang vei å gå.

Noen vil huske en annen statusrapport om etikk i 11 norske utdanningsinstitusjoner for et

Etikk inn i pensum: BI ble satt i et granskende lys for noen år siden da Aftenposten tok for seg manglende etikkundervisning. Siden har BI gjort endringer, men har som de fleste andre utdanningsinstitusjonene innen økonomi langt igjen til mål enda, skriver Jørn Bue Olsen.

INNLEGG

■ Av Jørn Bue Olsen, ekon.dr. og sivilingeniør, rådgiver i ledelse og etikk. E-post: jorn.bue@online.no

par år siden, som undertegnede, sammen med kollega Eva Aronsen, gjorde. Aftenposten grep fatt i en av de to store – BI – som hadde både tilbud om etikk og CSR (Corporate Social Responsibility, red.), men ikke i hovedutdanningen Bachelor i økonomi og administrasjon (første del av siviløkonomstudiet). Faktum var at ordene etikk, CSR og samfunnsansvar ikke fantes i noen kursbeskrivelser i obligatoriske fag. Unntaket var et par valgfag som brukte etiske dilemmaer som språktrening. BI tok raskt grep, men kan vel ikke sies å være i mål enda.

Vet ikke hva samfunnsansvar er

Etikk handler om vårt forhold til andre mennesker. Her misforstår mange og tror at etikk bare er regler. Det finnes ikke en vedtatt definisjon for samfunnsansvar eller CSR. Litt forenklet kan det defineres ut fra bedriftens ansvar for økonomien,

for miljøet og for sosiale forhold («den tredelte bunnlinjen»). Hovedsaken er at det er noe mer enn «business as usual» – der kun det å produsere noe for et marked er nok. Vi kan diskutere det ved å bruke begreper som «bedriftens samfunnsoppdrag», «dens sosiale ansvarlighet», eller «ansvar for bedriftens interesser».

Tidlig på året 2009 fikk vi en ny stortingsmelding om næringslivets samfunnsansvar. Vi har fått en ny ISO 26000 om samfunnsansvar som et resultat av verdens mest omfattende ISO-prosess med ca. 100 land involvert. Og vi har fått forslag om rapportering av samfunnsansvar i regnskapsloven, som ennå ikke er ferdigbehandlet.

En undersøkelse viser også at åtte av ti ledere smykker seg med begrepet samfunnsansvar uten at de egentlig gjør noe annet enn de alltid har gjort. En dårlig strategi fordi det er så lett å gjennomskue – for andre. En undersøkelse viser for øvrig at kun 25 prosent av norske ledere foreløpig har fått med seg at det er utgitt en internasjonal standard for samfunnsansvar. Lederne er også usikre på hva

samfunnsansvar innebærer i praksis. Jeg kan jo skjønne dette, fordi jeg ikke synes filosofene våre har vært veldig gode på å hjelpe oss ingeniører og økonomer med etikk- og samfunnsansvarsverktøy. Med ny rammeplan vil nok flere forsøke å bote på dette, også undertegnede som sammen med Henrik Syse kommer med ny innføringsbok i etikk og samfunnsansvar til høsten.

Etikken i en effektiv markedsøkonomi

Et meget viktig tillegg til ovennevnte kriterier er utfallet av diskusjonen om hvilken posisjon menneskesynet til «the economic man» faktisk har. Sumantra Ghoshal (London Business School) hevder at dette menneskesynet forfektes ved handelshøyskoler og mener at dette har nær sammenheng med krisene i næringslivet. Jeg frykter han har mye rett. Men jeg mener også at «markedsøkonomiens grunnlegger» Adam Smith er mistolket av mange her, muligens forklart ved «den unge» og «den gamle» Smith. Vi er etiske vesener som ikke kan reduseres til kun en «economic man». Selv om mange, ikke minst ved handelshøyskolene, gjør nettopp det.

Da hjelper det ikke med to studiepoeng i etikk. For grunnlaget og forutsetningen for en effektiv markedsøkonomi er en etisk grunnholdning der vi har tillit til hverandre. Med eller uten etikk-kurs.